

Dybbøl og Als og bagefter medlem af Aarøes strejfkorps. Ind imellem var han fyrskibsfører i Læsø Rende og de sidste år inden afskeden 1883 i Drogden.

Med stof fra nogle håndskrevne erindringer, der fortrinsvis behandler de to krige, og som findes på Det kongelige Bibliotek, fra adskillige offentlige arkivalier og fra en del trykte værker skildrer Lichtenberg en særegen type, stærkt nationalbevidst, modig og med praktisk håndelag. Larsen ser ud til at have været blandt de få, der i hovedsagen har fået lov til at leve helt med deres interesser. Til disse hørte også sejlsport; på dette område var han pioner og medstifter af den senere Kongelig Dansk Yachtklub. Personlig synes P. J. Larssen at have været noget af en hugaf, men det er alligevel indtrykket af et tiltalende, åbent og ærligt menneske, der står tilbage. Bogen er illustreret og forsynet med et særdeles veloplysende personregister og skibsindex.

Finn H. Lauridsen.

H. D. Schepelern: 1864 i danske Billeder. Katalog over mindeudstillingen på Frederiksborg 1964. (Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg, 1964). 70 s.

For de danske kunstnere, der enten på bestilling eller af egen drift kom til at beskæftige sig med krigen 1864, blev opgaven ikke let. Krigskunst plejede at være glorificerende, og krigens forløb indbød ikke på vor side umiddelbart hertil. Alligevel er det ikke få billeder med emner derfra, portrætter inclusive, der kan samles til en udstilling: omkring 60 vistes på Frederiksborg sidste år.

Det smukke katalog til udstillingen indleder H. D. Schepelern med en præsentation af kunstnerne, herunder særligt deres forhold til krigen – flere af dem var nemlig ikke meget ældre end den, mens andre havde været di-

rekte med. Motivkredsen var virkelig begrænset. Det var Sankelmark, Dybbøl og de små heldige rytterfægtninger, der gang på gang dyrkedes, når det drejede sig om begivenheder til lands. Til søs var det Swinemünde og Helgoland, begge sejre. Fotografiet var i sin vorden, og dets udvikling var med til at skabe et krav om sandhed, som maleriet og tegningen ikke havde kunnet følge. Niels Kjeldsen-billederne og diskussionen om dem var typiske eksempler herpå. Morsom er det, at da man først for alvor lærte kunsten eller måske rettere »fiduserne«, blev fotografiets mytedannende evne absolut ikke mindre, end gamle dages gengivelser havde været det.

Finn H. Lauridsen.

E. L. Parbøl: Jernbanerne i krigen 1864. (Jernbanehistorisk Selskabs skrifter I, 1964). 72 s.

En vis betydning kunne de baner, der i 1850'erne og de første år af 60'erne var anlagt i Slesvig og Nørrejylland, godt have fået for 1864-krigens gang. De kunne ikke have ændret den, men nok forenklet et og andet, f. eks. tilbagetoget fra Dannevirke. Som i så mange andre forhold under den ulykkelige krig var heldet imidlertid heller ikke med her. Banerne blev brugt, og de gjorde også deres nytte ved troppe- og materieltransporterne, som hensigten var; men for meget slog fejl. Det lykkedes ikke i noget særligt omfang at få foretaget de planlagte ødelæggelser, og ved transporterne var man ofte udsat for ophobninger, der gjorde deres værdi illusorisk. Den nye trafikfaktor var et uprøvet organ, der ikke var dagligdags i den almindelige bevidsthed; derfor manglede man rutine i at håndtere den i en vanskelig situation.

Det nystiftede jernbanehistoriske selskab har gjort banernes indsats i krigen til emnet for sin første bog, et lille nydeligt skrift, der kronolo-

gisk gennemgår de faser af krigen, hvor banerne spillede en rolle. Kilderne har fortrinsvis været trykt litteratur; men den sammenstilling af de spredte oplysninger, der har fundet sted, har givet et uprætentøst, men udmærket billede af krigen, set fra en side, der ikke før har været forsøgt.

Finn H. Lauridsen.

Ellen Strange Petersen (red.): Kvindene og valgretten. (Schultz, 1965). 275 s.

Bogen er udgivet i anledning af 50-året for 1915-grundlovens indførelse af kvindelig valgret til folke- og landsting. Det er ikke et videnskabeligt grundlæggende arbejde, der sigter mod at bringe nye resultater inden for historie eller politisk videnskab; men derimod søger det at give alsidig oplysning om den udvikling, der førte frem til valgrettens opnåelse, og dernæst om, hvordan den blev udnyttet. Dette formål opfylder bogen.

En historiker, amanuensis Birgit Busch lægger for med et stort afsnit »Den danske kvindesags historie til opnåelsen af den politiske valgret«. Der gribes kort tilbage til Danske Lov, men hovedvægten er naturligvis lagt på tiden efter 1860/70, og selv om det ikke glemmes, at afsnittet hedder kvindesagens historie, er det her navnlig den politiske ligestilling, der er emnet. Det er en god og klar oversigt; måske burde visse forhold og personer have været præsenteret fylligere i betragtning af den vide læserkreds, man henvender sig til. Undertiden forekommer der også nogle små unøjagtigheder, som kan overraske.

Efter dette afsnit skriver en politiker og ledende kvindesagsforkæmper, Kirsten Gloerfelt-Tarp, om »Kvinderne i Rigsdagen«. Der gives dels en række statistiske oplysninger om kvinderne og rigsdagsvalgene og om kvin-

dernes arbejde på rigsdagen, dels karakteristikker af kvindelige politikere. Det er et meget vanskeligt emne at behandle, ikke mindst fordi kvinderne ikke først og fremmest er valgt som kvinder, eller til at være kvinder på rigsdagen. Når det f. eks. anføres, at kun få kvinder har været i finansudvalget, så må man spørge, om det er tilfældigt (der er jo så mange politikere, der ikke kommer i finansudvalget), eller om der er nogen særlig grund dertil. Der kunne nævnes andre eksempler, hvor forfatteren anfører sådanne forhold, men undlader at tolke oplysningerne, hvilket må være et rimeligt krav, når de fremlægges.

Bogen slutter med to mindre afsnit. Journalist Karin Beck skriver mere konstaterende end behandlende om »Kvindeinteresser i lovgivningen 1915-65«, og translatør Guldborg Chemnitz skriver fint om »Kvinden i Grønland«.

Vagn Dybdahl.

C. V. Bramsnæs: Erindringer. (Fremad, 1965). 245 s.

Erindringer kan søge deres berettigelse på flere områder. Gælder det en politikers vil historikeren navnlig spørge efter: bringer de nyt, tegner de et politisk miljø, eller øger de vort kendskab til forfatteren? I alle tre retninger falder C. V. Bramsnæs erindringer stort set igennem; mindst gælder det for det sidste, og det skyldes mere, hvad der ikke står.

Bogen begynder med barndom og ungdom, og derefter kommer de forskellige afsnit af Bramsnæs' politiske liv: genforeningsspørgsmålet, Landmandsbanksagen og de to finansministerperioder. Ind mellem dette er der kapitler om Den internationale Arbejdsorganisation, om AOF og om Norden. Stort set siges der ikke noget, som historikeren ikke kender eller let kan skaffe sig at vide om de forskellige begivenheder; om forholdene inden for partiledelsen, i mini-